Eduskunnan lakivaliokunta
AI FI 29/2023
8.5.2023

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Lausunto Valtioneuvoston U-jatkokirjelmästä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”), UJ 4/2023 vp

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa.

Suomen kanta

Valtioneuvosto on muodostanut näkemyksen direktiiviehdotukseen aikaisemmin eduskuntakirjelmässä U 55/2022 vp, jossa todetaan Suomen sitoutuvan edistämään perus- ja ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista kokonaisvaltaisesti ja painottaen ennaltaehkäiseviä toimia. Suomelle on tärkeää edistää myös tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta.

Suomi pitää tärkeänä direktiivin tavoitteita torjua SLAPP-ilmiön laajenemista, yhtenäistää käsitystä SLAPP-kanteista ja antaa tuomioistuimille ja mahdollisille kohteille välineitä SLAPP-kanteita vastaan. SLAPP-direktiiviehdotusta koskevan U-jatkokirjelmän mukaan direktiivissä ehdotettu menettely oikeussuojakeinojen käyttämiseksi on kuitenkin melko raskas. Sen mukaan direktiivillä tulee pyrkiä vähimmäissääntelyyn, joka on riittävän joustavaa ja jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa sääntelyn tavoitteiden toteuttamiseen kansallisella tasolla. Jatkokirjelmässä todetaan esimerkiksi, että vakuutta koskevan sääntelyn tarve tulee jättää jäsenvaltioiden kansalliseen harkintaan, koska ehdotus voi olla ongelmallinen oikeuden saatavuuden kannalta. Suomi suhtautuu kielteisesti myös ehdotukseen niin sanotuista varoittavista seuraamuksista.

U-jatkokirjelmässä todetaan, että valtioneuvosto voi kokonaisharkintaan perustuen hyväksyä puheenjohtajavaltion laatiman kompromissiehdotuksen, koska useimmat Suomen neuvottelutavoitteista ovat toteutumassa. Sen mukaan neuvottelujen aikana tehdyt Suomen kannalta myönteisimmät muutokset neuvoteltuihin säädöksiin koskevat oikeussuojakeinojen joustavampaa käyttämistä ja kantajalle määrättäviä seuraamuksia.

U-jatkokirjelmän mukaan Suomen alkuperäisistä neuvottelutavoitteista poiketen direktiivissä ei määriteltäisi rajatylittäviä vaikutuksia, eikä vakuutta koskevaa sääntelyä jätettäisi kokonaan kansalliseen harkintaan. Vakuutta koskeva säännös on kuitenkin jatkokirjelmän mukaan muutettu joustavammaksi ja siinä huomioidaan aikaisempaa paremmin oikeus saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Amnestyn kanta

Amnesty katsoo, että Suomen tulee tukea EU:n laajuisen lainsäädännön hyväksymistä SLAPP-kanteiden estämiseksi. SLAPP-kanteet ovat yhä useammin esteenä ihmisoikeuspuolustajien, toimittajien, tutkijoiden sekä muiden ihmisoikeusloukkauksia ja muita epäkohtia paljastavien työlle. Kyse on yleensä kanteista tai niillä uhkaamisesta, tavoitteena pelotella ja vaientaa niitä, joita vastaan kanne nostetaan.

Edellisen eduskunnan lakivaliokunnalle antamamme lausunnon[1] lisäksi viittaamme lausunnossamme EU-puheenjohtajamaan kompromissiehdotusta koskeviin kansalaisjärjestöjen CASE-koalition suosituksiin, joita tuemme.[2]

SLAPP-direktiivissä on varmistettava Euroopan komission ehdotuksen mukainen **laaja soveltamisala**, jotta SLAPP-kanteiden vastaiset menettelytakeet ulottuvat kaikille luonnollisille tai oikeushenkilöille, jotka harjoittavat suoraan tai epäsuoraan julkista osallistumista. Laajan soveltamisalan tulee koskea myös kantajaa ulottuen kaikkiin luonnollisiin tai oikeushenkilöihin, mukaan lukien valtion elimet.

Pidämme valitettavana, että EU-puheenjohtajavaltion kompromissiehdotuksesta[3] on poistettu kokonaan **4 artikla ja johdanto-osan kappale 22,** jotka käsittelevät **asioita, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia**. Kyseiset kohdat olisivat käsittäneet tapaukset, jotka liittyvät julkiseen osallistumiseen useammassa kuin yhdessä EU-jäsenvaltiossa. Näiden kohtien poisto merkitsee, että ei ole olemassa asiaankuuluvaa ohjeistusta direktiivin yhdenmukaisesta täytäntöönpanosta.

Direktiiviin on saatava **vahvat menettelytakeet, jotta SLAPP-kanteiden hylkääminen aikaisessa vaiheessa olisi mahdollista**. Tähän liittyvät mahdollisuus saada pääkäsittelyä lykätyksi, nopeutetun menettelyn soveltaminen sekä käännetty todistustaakka. Komission ehdotuksen[4] mukainen kanteen ”ilmeinen perusteettomuus” - kriteeri sen hylkäämiseen aikaisessa vaiheessa nostaisi kynnyksen hyvin korkealle. Ilmeisen perusteettomien kanteiden lisäksi myös muut aiheettomat, häirintätarkoituksessa nostetut kanteet tulisi voida hylätä aikaisessa vaiheessa, sillä korkea kynnys heikentää huomattavasti kyseisen tärkeän menettelytakeen käytettävyyttä. Kaikkien kanteiden, jotka on tarkoitettu estämään julkista osallistumista tai rankaisemaan siitä, tulisi kuulua aikaisessa vaiheessa hylkäämisen piiriin.

Katsomme EU-puheenjohtajavaltion laatiman kompromissiehdotuksen olevan puutteellinen, sillä sen johdanto-osan kappaleessa 13(a) **”ilmeinen perusteettomuus”** määritellään niin kapeasti, että se tekisi aikaisen hylkäämisen mekanismin käytännössä hyödyttömäksi. Kompromissiehdotuksessa ilmeisen perusteeton kanne ymmärretään "kanteeksi, joka on niin ilmeisen perusteeton, ettei ole aihetta perustellulle epäilylle.” Useimmat loukkaavat oikeustapaukset eivät täytä tätä liian korkeaa kynnystä.

Komission ehdotuksen mukaisesti tuomioistuimille tulee mahdollistaa kantajan velvoittaminen antamaan **vakuuden kulujen ja vahingonkorvausten varalta**, jotta SLAPP-kanteille tyypillinen osapuolten välinen valtaepäsuhta voidaan korjata. SLAPP-kanteisiin liittyy usein liiallisia tai kohtuuttomia vahingonkorvausvaatimuksia, joilla on tarkoitus aiheuttaa vastaajalle suhteettomia kustannuksia. Amnesty katsoo edelleen, että tuomioistuimille on annettava mahdollisuus määrätä vakuudesta omasta aloitteestaan, harkitsemalla sekä välittömiä että välillisiä kustannuksia, mukaan lukien oikeudellisen avun kustannuksia.

Amnesty katsoo, että SLAPP-direktiiviin tulisi sisällyttää **oikeus vahingonkorvauksiin**. Vahingonkorvaus tulisi ymmärtää täysimääräisenä korvauksena vahingoista, mukaan lukien fyysiset ja henkiset vahingot. Vahingonkorvausvaatimuksen tulisi olla voimassa ilman tarvetta erillisen muodollisen vaatimuksen teolle.

Pidämmekin valitettavana, että **vahingonkorvauksia koskeva 15 artikla** on poistettu EU-puheenjohtajamaan kompromissiehdotuksesta. Vahingonkorvausten poistaminen jättää ainoastaan artiklojen 14 (oikeudenkäyntikuluja koskeva ratkaisu) ja 16 (seuraamukset) tehtäväksi mielekkään pelotteen luomisen SLAPP-kanteiden laatimiseen. Valitettavasti puheenjohtajavaltion kompromissiehdotus heikentää näitä molempia säännöksiä ja jättää epävarmaksi sen, määrätäänkö SLAPP-kanteiden käyttöön osallistuville seuraamuksia ja millaisia nämä seuraamukset ovat muodoltaan.

Suomen tuleekin tukea tuomioistuinten mahdollisuutta määrätä **seuraamuksia** niille, jotka ovat tehneet SLAPP-kanteita sekä julkisen rekisterin perustamista, johon kirjattaisiin SLAPP-kanteisiin liittyviä tuomioistuinten päätöksiä.

Amnesty kehottaa Suomea varmistamaan, että Euroopan unionin neuvosto ei vesitä Euroopan komission direktiiviehdotuksen säännöksiä, vaan pikemminkin vahvistaa niitä. On varmistettava, että vankat oikeussuojakeinot SLAPP-kanteita vastaan toteutuvat Euroopan unionissa.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa:

Vilja Härkönen
Vaikuttamistyön asiantuntija

Viitteet

[1] Amnesty International Suomen osasto, Lausunto Valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”), U 55/2022 vp, 6.9.2022.
[2] Kansalaisjärjestöjen CASE-koalition lausunto European Anti-SLAPP Directive under threat, 15.3.2023.
[3] Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded or abusive court proceedings (“Strategic lawsuits against public participation”) – Presidency draft compromise proposal, 2.3.2023.
[4] Euroopan parlamentin ja neuvoston ehdotus direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”), COM (2022) 177 final, 27.4.2022.